

JAN LABAT

Sunčani sat, prva zbirka pesama Jana Labata, slovačkog pesnika u Jugoslaviji, uvodi nas u svet prirodnih elemenata. Pesnik počinje da odbacuje privid statike i svesno gleda stvari i pojave u njihovim skrivenim dijalektičkim metamorfozama. Sunčani sat je možda nekoherentna zbirka pesama u svojoj motivskoj sadržajnosti — pesnik se meditativno obraća morskome pejažu gde „u vrtu manastira zru narandže i sedamnaesti vek“, a isto tako i sunčanom satu, pesničkoj imaginaciji koja predstavlja preobražaje materijalnih elemenata pod neposrednim uticajem vremena, a onda skicira jedan događaj, samo ga nagovesti pesničkom igrom reči, i ostavlja pesmu bez poente, bez prigovora i prekora. Pesnički jezik Labatov u Sunčanom satu u poređenju sa kasnijim njegovim pesmama u velikoj meri je napregnut i rogoabatan. Metafora je ponekad iskovana veštački, ne doprinosi skladu umilnosti pesme, već je guši i, ako nakalemijena, strši iznad površine pesme.

Druga Labatova knjiga, Kad se reke razliju, motivsko-tematski se nastavlja na prvu, samo, u pogledu kompozicije je mnogo ustaljenija. Pesme se okupljaju oko iste i jedne teme, te tako

zbirka odaje utisak jedinstvenosti.

Razlika između prve i druge Labatove knjige nije samo u kompoziciji. U zbirci Kad se reke razliju pesnikova intima je dominantna žiža kroz koju se pretakaju svi predeli i sva intelektualno-senzualna raspoloženja, sva nastojanja sistema stvarivanja vidljivih i nevidljivih promena u svetu. Većinom, ove pesme su odblesci pesnikove intime, viđenja u kojima je pomapazi na utisak razumnih emocija. Intimistička poezija Labatova u koju ne ulaze i intimne ispovedi pesnika, sabesednik je koji odveć pazi na utisak razumnih emocija. Nemir koji se javlja u knjizi više je intelektualni nemir nego burna osećanja. Pređašnja šarolikost iz Sunčanog sata treperenje živih i raznobojnih tonova, sužena je na varijaciju teških i intenzivnih tonova, na nekoliko pitanja i neodgovora na njih, pesničkih preokupacija koje nosi zrelo doba života. I dalje je zastupljeno pitanje vremena kao previranja i nestajanja onoga što je bilo do sada na površini zbiljanja, što nezlostavno mora da se rasplina, i, samim tim, da stvara sumnjuna, bivšim učesnicima u zbiljanju, i stvarnost naših sećanja. Pre nesigurnost nego pesimizam karakteriše u idejnom pogledu ovu Labatovu zbirku.

Fatalizam proticanja vremena uočljiv je na prvi pogled u pesmama i na izvesnu blagu rezignaciju i klunolost koja se neminovno nadovezuje na ta saznanja — saznanja o prolaznosti — ne smemo zaboraviti u poeziji gde reči „... liže na tajnu izvora, probudnog jesenima koje odvođe potoke i rekama govore da nema obala“.

Ne treba smatrati pesnika Labata izgubljenim pesmistom — poezija njegova ne počiva zaglibljena do grla u gustom kašu bezverja i dezorijentacije. Pesnik je, izgleda, samo birao kojim će putem poći, koji će vid poetskog kazivanja izabrati iz raznolikosti tema i ideja u prvoj zbirci pesama. Njegove su pesme u zbirci Kad se reke razliju u znaku teških sinfonijskih nadahnuća — odbacio je poletnu razdraganost iz ranijih pesama. Trpkim ton pesimizma u drugoj Labatovoj knjizi, mislim, svesno je tražen i ne treba ga shvatiti kao neki pogled na svet, već kao okosnicu svih poteza i pokreta, misli i osećanja u mrežama stvaralačke inspiracije Jana Labata. Zahvaljujući tom osnovnom tonu i jedinstvenom utisku koji daju pesme u ovoj zbirci, ona je kompozicijom celovita i umetnički izbrušena. Sam naslov knjige, Kad se reke razliju, nosi u sebi izvesnu simboliku, predstavljajući unu-

rašnje katarze duševnog bremena koje se, neposredno podstaknutu, vodoplavno širi i nosi u svojoj matici reči i pesničkih izraza nove vizije trajanja u pesničkom stvaralačkom opusu. Naslovi ciklusa u zbirci isto govore o traženju pesničkog izraza, čak i usmeravaju nadahnuće u jednom pravcu: zbirka počinje ciklusom *Pepeo spaljenih noći*, gde pesnik daje tvrdi ukus reminiscencije i intuitivne slatnje čovekove nemoći preko ciklusa *Nemirni pejzaži* koji u blagom zatišju ambijentiranosti u geografske predele predstavlja stagnaciju u dinamici zbirke, dolazi se do kulminacije u ciklusu *Govor pljuskoava*. Ovaj ciklus predstavlja pesnički supstrat rečenih i nagoveštenih ideja u zbirci. Amplituda se spušta prema kraju zbirke, i u pesmi *Čar zaborka* jedna tugaljiva pesnička linija koja vezuje sve bivše čežnje i nade završava se kreštenom:

*Moreplovcu svih mora
obećajte mu svoje pesme
Devojke svih luka
daruju te mu zaborav.*

Pobuna oblaka je najveći dosadašnji pesnički uspeh Jana Labata. Pesnik je ovde postigao najveću pesničku ekspresiju i najveću sažetost izraza. Sistem brižljivo komponovanih ciklusa i ovde je jedna osobena vrednost

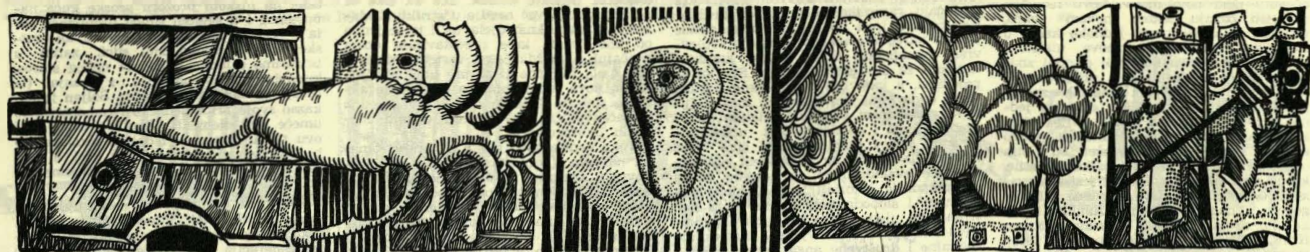
zbirke. Pesnički jezik Labatov u ovoj knjizi pošao je putem sažetog i melodičnog izraza.

U pesmama nalazimo zvuke koje nismo sreli u ranijim zbirkama. Pre svega, problemu prolaznosti i njegovoj kompleksnoj ornamentiци suprotstavljen je njegov antipod: večnost. Oblik joj je bezgranična otvorenost prirode. To ne znači da je Labat uzeo prirodu kao simbol večnosti i sredstvo kojim se može pobediti prolaznost. Pesnik u prirodi otkriva zakone bioloških metamorfoza, postepenih previranja i naglih kvalitativnih skokova, koja održavaju ravnotežu materije.

Elementi panteističke filozofske kontemplacije najviše su došli do izražaja u *Pobuni oblaka*. Pesnikova misao je obraćena prirodnoj živoj materiji. On je emotivno vezan za prirodne zakone materije u njenom nastojanju u nestajanju, sa razvijenom emocijom, ali još uvek kultivisanom i kada govori o najvećim previranjima. Labata karakteriše senzibilnost intelekta, erupcije osećanja vrlo su retke — gotovo ih nema. U *Pobuni oblaka* ima smelih izleta u nova artistička rešenja pesama. Metaforika više nije lirsko-ustreptala, u duhu romantičarske metafore, već suprotna, sveža, kristalno izbrušena.

Mihajlo HARPANJ

Književni iménik

ALEK VUKADINović

Kao povod za razgovor o prvoj knjizi mladog beogradskog pesnika Aleka Vukadinovića može da bude i jedna njegova pesma posvećena Polu Valeriju. Njome pesnik neposredno ispoveda odanost piscu komedije *Intelekt* pokazujući i tu kao i u većini pesama zbirke dobru školu versifikacije i pravo majstorstvo svog stiha. Poistovećujući se sa „svojim“ Valerijem, Vukadinović se tu koristi njegovim simbolima. (Neko od Francuza je tražio „ključne reči“ kod Valerija: to su reči čist i reč senka, pri čemu senka kao simbol podrazumeva mešavinu onoga što u čovekovoj prirodi pripada noći, dakle nesvesnom, instinktivnom, snu i snariti, i onog što u čovekovoj prirodi pripada podnevnoj svetlosti, svesti, budnosti, misli. U Vukadinovićevoj pesmi obe su reči vidno prisutne.) Međutim, u *Prvom delirijumu* i inače su prisutni valerijevski antipodno postavljani simboli svesti (svetlost, sunce, pesma, zvezda itd.) prema simbolima koji kod Vukadinovića kriju životno pobedičko carstvo srca, mladih životinja, mutnih predosećanja opasnosti, destrukcija i razornih pretnji. Ostajući prividno u valerijevskoj težnji ka pronicanju svesti, Vukadinović ipak celom svojom knjigom dokazuje koliko je on u stvari daleko od tih poetskih problema, koliko je

sve to nakalemijeno, dovedeno do opasne iverice artizma i lažne patetike i koliko svi ti verbalno posuđeni simboli sputavaju njegovu pravu mogućnost. Mislim da je Vukadinović pre svega emotivan pesnik koji svoj snažni i neposredni doživljaj sveta, u kome ima i neke fine lirčnosti, guši imitirajući druge i pevajući „po modi“.

Naime, nije ništa novo, posle svega što je već rečeno o ovoj knjizi, konstatovati da je Valeri iz Vukadinovićeve pesme i iz njegove knjige — Valeri Branka Miljković. Vukadinovićevi simboli su statični, imaju za nas asocijativnu vrednost samo po onom što su već od ranije za nas značili — bilo preko Valerija, bilo preko Branka Miljkovića. Naime, prvi naš pohod do francuskog simbolizma, onaj svoje-vremeni, Dučićev, ostao je u suštini nezapazen, čak i neimitiran, bez obzira koliko su inače Dučića imitirali. (Ono nekoliko Dučićevih pesama u Pavlovićevoj *Antologiji* koje se prethvaju između mrlkline i sjaja blizu su najboljih momenata francuskog simbolizma, a da pri tom ne zveće posuđenim simbolima.) Tek kad se Miljković vratio do Valerija, a učinio da ostanemo nadneseni ne nad Valerijem nego nad ponorom njegove vlastite pesme, onda je tek otpočelo horsko divljenje pesniku *Mlade parke* bez obzira koliko

ima svarnih afiniteta prema tom vidu poezije.

Da nije tako zabljesnut „lepom i opasnom“ zvezdom Branka Miljkovića, Vukadinović bi, kada bi htio da čita francusku poeziju, možda pre posegnuo za Sarom. Jer neke njegove pesme koje izmiču formalnom savršenstvu napravljenom po tudim obrascima i koje izmiču verbalnoj patetici, pokazuju sličnost ka jutarnjim ozarenjima, traže neko skoro kao kod Sara „čitko mesto u vazduhu“, preobražavaju mirise u svetlosti, a svetlosti u mirise, otkrivaju te svetle i aromatične pejzaže kao gledane iznutra dok se u njima događa čudo poezije. Takođe, Vukadinovićevo dozivanje neprestane „zore prijateljice“ inspiriše mogu pmissao na Sara.

Kritičari su kao jedan od najčistijih momenata Vukadinovićeve zbirke već navodili ciklus *Ipsilon* a mislim da je i ciklus *Pesma koju treba napisati* pun svežina kao kada se nađem u nepoznatom predelu sna koji pred nama počinje svoje poetske preobražaje. Uostalom, mislim da se sećam i nekih Vukadinovićeve pesama koje nisu ušle u ovu knjigu a koje su takođe krije oaze lirčnosti okupane toplinom, i misao pronađenu u imaginativnom iskustvu samoga pesnika, a ne posuđenu iz lektire.

Dopada mi se u nekim Vukadinovićeve pesmama način na koji primenjuje postupak koji su nekad uneli u modu simbolisti želeći da ostvare u pesmi jedinstvo svih čulnih utisaka — sinesteziju ili čulnu transpoziciju. Vukadinović se najpre koristi sinestezijom baš u pesmama koje mi se čine najsvežijama. Tamo mirisi svetle, a svetlosti mirišu (miris i svetlost spojeni u jutarnju svežinu sveta), mirisi su naučili da pevaju, mirise je moguće dodirnuti rukama dok podrtavaju, a zvuci za to vreme postaju vidljivi. U tim, u stvari lirskim tragedijama za fluiduma u metamorfozi pejzaža pronađena je dinamika, unutrašnje vrenje pesme. Mirisi opadaju sa drveta, mirisi su umesto vidljivosti. Jutarnji prolaznik treba da provede noć pretvorenu u mlado drvo. Mlado drvo se pretvara u jato ptica. Život ovih pesama je komad sna u kome pesnik putuje prema sebi samom.

To manje je ovom pesniku bilo potrebno da peva o Valeriju i o celom svetu kao što je to već činio Miljković. Jer već u ovoj knjizi moguće je nazreti jedan njegov put koji nije strampatica.

Jasna MELVINGER